

УДК 321.015

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ "ХВИЛІ" ДОСЛІДЖЕННЯ
РЕСПУБЛІКАНСЬКИХ СИСТЕМ ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ:
ВІД В. БАДЖЕХОТА ДО Р. ЕЛГІ**

Віталій Литвин

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
філософський факультет, кафедра політології,
вул. Університетська 1, 79000, Львів, Україна
e-mail: lytvyn.vitaliy@gmail.com*

Запропоновано поетапний розгляд республіканських форм державного правління. Виокремлено теоретико-методологічні "хвилі" дослідження республіканських систем державного правління. Окреслено атрибути розвитку республіканізму в постсоціалістичних країнах світу. Продемонстровано методологічні підходи розуміння сучасних республіканських систем – дихотомічний і трихотомічний. Окреслено напівпрезиденталізм як окремішню модель сучасного республіканізму.

Ключові слова: республіка, "хвиля", президенталізм, парламентаризм, напівпрезиденталізм, дихотомічний підхід, трихотомічний підхід.

Сьогодні у політологічній літературі існує два великі методологічні підходи до розуміння політичних (конституційних¹) систем республіканізму – дихотомічний і трихотомічний. У першому до уваги взято розгляд двох класичних систем республіканського правління – "президенталізму" та "парламентаризму". У другому науковий аналіз доповнено категорією "напівпрезиденталізму" (часто щодо цієї категорії вживають поняття й трактування "змішаного республіканізму"); ми вважаємо це методологічно невиправданим, бо змішування може відбуватись також й у межах як класичного президенталізму, так і парламентаризму, не кажучи вже про напівпрезиденталізм). Залишаючись прихильниками трихотомічного політологічного аналізу сучасних форм державного правління (чи політичних систем – зокрема, за найбільш цитованою і апробованою новітньою моделлю Р. Елгі [8], про яку йтиметься згодом), розуміємо, що становлення теоретико-методологічного бачення сучасного республіканізму відбувалось у кілька етапів – "хвиль". Їхній розгляд (зокрема, у світлі доробків Р. Елгі [7]) становить головне завдання цього наукового дослідження.

Розрізнення різних форм республіканізму, а також їхніх політичних наслідків почалось у ХІХ ст. Зокрема, в працях В. Баджехота (1867 р.) [4] та В. Вільсона (1885 р.) [35] відбулось обґрунтування позитивних інституційних переваг парламентської республіки. Під час Другої світової війни гострі суперечки про переваги того або іншого різновиду

¹ Слід зауважити, що в західній політичній науці дуже часто говорять не про форму правління, але про конституційну систему. Вказане уточнення позиціонується як доволі актуальне, адже форма державного правління піддається оцінці, в більшій мірі, на підставі апелювання щодо конституційних передумов у міжінституційних відносинах із приводу влади.

республіканізму відбувалися у США. Зокрема, Д. Прайс позиціонувався як захисник ідей парламентаризму [24], а Г. Ласкі стверджував, що не можна з точністю визначити кращу форму республіканського правління [11]. Більшою мірою всі ініційовані дебати з приводу розрізнення й оцінювання республіканізму наприкінці XIX – початку XX ст. становлять "першу хвилю" досліджень зазначеної проблематики. Специфічним моментом цього періоду була не обов'язкова уніфікація підходів щодо теоретико-методологічного окреслення республіканізму. Тим паче, кількість республіканських систем була значно меншою, аніж сьогодні. Але попри це, ініційована проблематика отримала розвиток і надалі (наприклад, у працях Б. Акермана [3]) – при чому в схожому спрямуванні.

Проте найбільшій увазі тематика розрізнення та вибору типів республіканізму заслуговує в ракурсі теоретико-методологічної дилеми і наукових розбіжностей про республіканізм, які виникли внаслідок краху соціалістичних режимів у різних частинах світу, адже майже всі країни цього типу згодом стали республіками. Спочатку становлення поглядів на постсоціалістичний республіканізм почалось у дусі дихотомічної класифікації – за основу було взято розподіл усіх республіканських систем на президентські та парламентські. Ця традиція є давньою (тобто не оформлена наприкінці 1980-х рр., про що вказано вище), але вона особливого наголосу набула саме в цей період, зокрема, у працях Х. Лінца ("Небезпеки президенталізму" [17], "Переваги парламентаризму" [18]), де було розглянуто різні гіпотетичні небезпеки президентського та позитивні моменти парламентського республіканізму. Все це відбувалось у контексті необхідності вибору постсоціалістичними країнами інституційної (чи конституційної) моделі їхнього подальшого політичного розвитку. Варто зауважити, що традиція дихотомічного розподілу республіканських систем правління у цей період була домінуючою, адже рідко здійснювався вибір між президенталізмом, парламентаризмом та певним третім сценарієм, яким сьогодні є напівпрезиденталізм. Тим не менше, наукові дебати про республіканізм набули формального характеру й чіткої окресленості, що дає підстави вважати цей період початком "другої хвилі" досліджень зазначеної проблематики. Її ключова особливість – превалювання лише однієї пояснювальної змінної (форми правління) та однієї залежної змінної (успіху демократизації чи консолідації демократій).

Серед ключових праць "другої хвилі" слід вважати вже згадані доробки Х. Лінца та А. Валенсуели ("Провал президентської демократії" [16]), А. Степана та С. Скач ("Конституційні рамки та демократична консолідація. Парламентаризм проти президенталізму" [29]), Т. Павера та М. Гасіоровські ("Інституційний дизайн та демократична консолідація в країнах третього світу" [23]). У них була здійснена контраверсія президенталізму і парламентаризму в плані перспектив демократизації. Ці дослідження стали першими порівняльними спробами аналізу напівпрезиденталізму – як третього сценарію вибору республіканської форми правління. Спільним знаменником у межах "другої хвилі" досліджень республіканізму стала позиція про більшу ефективність парламентаризму на шляху інсталяції та консолідації демократії. Зі слів Х. Лінца, проблема президенталізму полягає в розділеному типі легітимності виконавчої і законодавчої гілок влади, адже обидві похідні від всенародного волевиявлення, на підставі якого владу обирають на фіксований термін. С. Майнверінг і М. Шугарт [20] окреслили п'ять причин інституційної слабкості президенталізму: конфлікт виконавчої та законодавчої влади з судовою; використання фіксованих термінів діяльності органів влади, що роблять президенталізм менш гнучким, ніж парламентаризм; використання виборчої техніки і системи, коли "переможець отримує все" (найбільшою мірою властиво для мажоритарних

систем відносної більшості); стиль президентської політики спонукає главу держави до несприйняття політичної опозиції; президенталізм сприяє розвитку популізму (внаслідок участі кандидатів-популістів у президентських виборах). Цей висновок підтвердив Ф. Рігс, який зазначив, що крах президенталізму (в приблизно тридцяти країнах "третього світу") зумовлений саме "недосконалістю і дефективністю політичної формули" президентських країн [25]. Проблему президенталізму А. Степан і С. Скач вбачали у взаємній незалежності гілок влади, що спричиняє формування розділеної системи, в якій виконавча влада (президент) і законодавча влада (парламент) перебувають у ситуації безвиході, коли немає жодних конституційно й інституційно зумовлених засобів її подолання [29].

Значною мірою попередні висновки були спростовані Т. Павером і М. Гасіоровські [23], які довели, що вибір між президенталізмом і парламентаризмом не має жодного впливу на перспективи демократизації перехідних країн. Дж. Сарторі взагалі зазначив, що не варто вибирати між президентською та парламентською республікою, а перевагу треба віддавати напівпрезиденталізму [26]. Проблема останнього в теоретико-методологічному плані у тому, що наприкінці 1980 – початку 1990-х рр. не було апробовано трихотомічного підходу до трактування республіканізму, а тому напівпрезидентські республіки не завжди брались до уваги як категоріальні одиниці дослідження перспектив демократизації. З критикою ідей "другої хвилі" дослідження республіканізму виступив також Д. Горовіц [10]. Вчений зазначив, що доробки Х. Лінца обмежені переважно досвідом країн Латинської Америки й у них не враховано всіх особливостей виборчих систем: сильний президент може часто бути вагомим медіатором розвитку розділених суспільств; сила парламентаризму – не завжди сила парламентського способу формування уряду через вплив парламентських коаліцій. Унаслідок цього Х. Лінц [18] уточнив, що парламентаризм – це не обов'язково краща республіканська система у контексті перспектив демократизації, але парламентаризм, тим не менше, значно більше пристосований до умов демократичної стабільності, ніж президенталізм.

Як продемонстрував час, заявлених досліджень виявилось вкрай мало – особливо в контексті вибору форм правління у постсоціалістичних країнах Європи, які оголосили про свій курс на демократизацію (разом із цим, слід розуміти, що в більшості постсоціалістичних країн Азії вибір впав саме на президенталізм, через який відбулись, як свідчить досвід, уповільнення демократизаційних перетворень, а також "відкат" до авторитаризму). Унаслідок цього, приблизно в 1992-1993 рр. розпочалась "третьа хвиля" дослідження республіканських систем правління, в якій наголос зроблено на таких пояснювальних змінних: взаємозв'язок форми правління і партійно-виборчої системи; ефективність урядування на протидію демократичній консолідації. "Третя хвиля" ідей про республіканізм була ініційована в працях М. Шугарта та Дж. Кері ("Президенти та асамблеї: конституційний дизайн та виборча динаміка" [28]), С. Майнверінга ("Президенталізм, багатопартійність та демократія: складна комбінація" [22]), С. Майнверінга та М. Шугарта ("Висновок: президенталізм і партійна система" [19]), А. Лейпхарта ("Конституційний дизайн розділених суспільств" [12]). Знаменником досліджень стала позиція про те, що не потрібно концентруватись на абсолютних характеристиках різновидів республіканізму, але доповнювати їх конкретними змінними з приводу того, як розвивається виконавча влада, партійно-виборча система. З огляду на це зрозуміло, що сьогодні в світі є дуже багато формально інституціоналізованих практик, які впливають з президентського та парламентського (а також напівпрезидентського – як також похідного) республіканізму. При цьому більш ефективним різновидом систем правління у межах "третьої хвилі"

досліджень республіканізму переважно визнається правильно і логічно сконструйований президенталізм.

Серед найбільш вагомих результативних висновків "третьої хвилі" дослідження республіканізму виділяємо такі:

1. Комбінування президенталізму з фракціонізованою багатопартійною системою негативно позначається на перспективах демократизації [21, с. 168] (виконавча та законодавча гілки влади вступають у конфлікти між собою, ідеологічна поляризація створює завади для формування стабільної/ефективної міжпартійної коаліції), загалом найбільш стабільні та далекосяжні є парламентські системи республіканізму.

2. Аналіз через порівняння сили повноважень президентів довів, що проблеми/недоліки демократичної консолідації президентських республік спричиняє зростання сили повноважень всенародно обраних президентів (особливо законодавчих повноважень [28, с. 156]).

3. Виокремлення інших (не лише дихотомічно обґрунтованих) різновидів республіканізму, на основі яких доцільно здійснювати порівняльний аналіз перспектив демократизації. Зокрема, М. Шугарт та Дж. Кері вперше запропонували розподіл усіх республіканських систем правління на президентські, парламентські, прем'єр-президентські, президент-парламентські (дві останні сьогодні трактуються як різновиди напівпрезиденталізму), асамблейні (незалежних асамблей), прем'єрські (прем'єр-міністрів обирають шляхом прямих виборів). Згодом (на основі кількісних апробацій) стало зрозуміло, що запропонована класифікація має елементи трихотомічного підходу класифікації республіканізму. Саме така трихотомічна структура (моделі президенталізму, парламентаризму, напівпрезиденталізму) є наслідком "третьої хвилі" дослідження республіканізму.

Загалом в межах "третьої хвилі" було чітко продемонстровано, що прямий вибір поміж президенталізмом і парламентаризмом не становить проблеми у собі, оскільки це є вибір "порожнього" компонента. Річ у тому, що президенталізм, як і парламентаризм буває різним. Крім того, у світі є чимало напівпрезидентських систем. Відповідно є чимало успішних прикладів демократизації у межах президенталізму, а також невдач демократизації в умовах парламентаризму. Ще більш складну проблему становлять напівпрезидентські системи, які за попереднім висновком, можуть по-різному функціонувати на практиці. Вагомість вибору між формами республіканізму мають не лише "чисті" конституційні вимоги систем, проте й фактичні атрибути останніх крізь призму партій та виборів, історичного, соціально-економічного та культурного аспектів їхнього функціонування в минулому, а також різних їхніх очікуваних наслідків. Це додатково аргументовано в доробках Х.А. Чейбуба та Ф. Лімонгі [5], які довели, наприклад, що різниця між президенталізмом і парламентаризмом прослідковується у таких ракурсах: 1) спосіб обрання ключових/вищих органів влади (мажоритарна, пропорційна, змішана системи); 2) ймовірність співпраці між гілками влади; 3) централізованість/децентралізованість процесів прийняття політичних рішень. Зокрема, було аргументовано, що парламентські республіки не функціонують в межах "імперативу мажоритарності"; криза не таке часте та необов'язкове інституційне явище в умовах президенталізму, крім того, інституційна криза інколи може мати місце в парламентських системах; формування коаліційних урядів – феномен не лише парламентських систем, а й президентських; прийняття політичних рішень не завжди централізоване в умовах президенталізму, а також не завжди децентралізоване в умовах парламентаризму.

Вагоме питання, яке виокремлено в межах "третьої хвилі" досліджень республіканізму, стосується способу співвідношення різних моделей демократії і конституційних систем правління. Представником цього ракурсу є А. Лейпхарт, що вважав, що консенсусна демократія стабільніша і ефективніша, ніж мажоритарна демократія, що парламентаризм ефективніший, ніж президенталізм [12–15] – тим не менше, між ними необхідно здійснювати сумарне протиставлення. Тому очевидно, що в цей період розвитку досліджень про форми розбіжних систем республіканізму відбувається апелювання до різних залежних змінних, а також до їхніх комбінацій. Серед них виокремлюємо насамперед такі: рівень і різновид демократизації, партійно-виборча система, система різних стримувань і противаг, політична структуризація органів влади (парламенту, уряду тощо), стабільність і ефективність урядів, форма державного устрою тощо. Тому фактично у межах "третьої хвилі" відбулось поєднання структур аналізу на рівні макро- (форми республіканізму в конституційному окресленні) і мікроелементів (різноманітних залежних змінних у формі окремих інститутів, які описано вище) [6, 9, 27, 33, 34].

З кінця 1990-х рр. починається розвиток "четвертої хвилі" досліджень республіканських форм правління, зумовленої доробками Дж. Цебеліса [31, 32] та Р. Елгі [8]. Тим не менше, цій хвилі досліджень й досі властиві теоретико-методологічні атрибути, притаманні попереднім хвилям розвитку вчень у зазначеній царині порівняльної політології. Унаслідок цього із впевненістю не можна сказати, що "четверта хвиля" позиціонується як зовсім монолітна. З одного боку, у ній відбулось виокремлення цілої низки питань, які раніше не знаходили теоретико-методологічного обґрунтування. Зокрема, на порядок денний було поставлено саме трихотомічну класифікацію республіканських форм правління, у якій особливого наголосу сьогодні набула проблема напівпрезиденталізму та його різновидів. З іншого боку, у межах цього періоду відбувається часткове повернення до проблематики "другої хвилі", оскільки знову актуальними постають питання ефективності й стабільності різних форм республіканізму – особливо в ракурсі їхніх різновидів. У методологічному плані "четверта хвиля" все таки значно відрізняється від попередніх. По-перше, вона виникла (на відміну від попередніх) поступово та на підставі окресленої мети – дати різнобічні відповіді на питання кореляції форм республіканізму та їхніх політичних наслідків у різних сферах соціально-політичного процесу. По-друге, вона ґрунтується на використанні значно ширшого інструментарію – зокрема, якісних і кількісних методів порівняльної політології.

Перші доробки у цій площині започаткував Дж. Цебеліс у працях "Прийняття рішень у політичних системах" [31] та "Вето-актори: як працюють політичні інститути" [32]. Вчений охарактеризував вето-актори як "індивідуальні або колективні актори, чия згода є важливою для зміни стану речей" і поділяв на конституційні (інституційні – створені на основі приписів) і партійні (виникають в результаті політичної гри, наприклад, з приводу формування парламентської більшості). Кожна країна має власну "конфігурацію вето-акторів", що впливає на тип політичної системи. Тому очевидно, що ступінь стабільності політичних систем залежить від кількості вето-гравців, ідеологічної дистанції між ними, а також ступеня їхньої внутрішньої згуртованості. Ключовий аргумент Дж. Цебеліса полягає у тому, що мережі вето-акторів можуть наближувати між собою президентські і парламентські (а теж напівпрезидентські) системи. Зокрема, можуть бути випадки президенталізму і парламентаризму тощо, в яких є дуже мало вето-акторів. Це зазвичай відбувається у випадку зосередженості контролю в руках виконавчої влади. А можуть бути й випадки, коли президенталізму і парламентаризму властиво багато вето-акторів –

завичай це стосується систем виконавчо-законодавчого балансу та бікамералізму, формування багатопартійних коаліцій. По суті, у зазначених атрибутах репрезентовано методологічні особливості попередніх "хвиль" дослідження й аналізу республіканізму. Тим не менше, вчений спробував досліджувати системи не лише на основі їхньої відмінності, але й схожості, що меншою мірою було властиво попереднім доробкам.

Схожа (транзакційна – заснована на взаємодії політичних акторів) методика дослідження республіканізму (й інших форм правління) була застосована К. Стромом. Йдеться про так звану "принципал-агентську модель" [30, с. 65] аналізу президентських і парламентських демократій. Вчений розглядає представницьку демократію як ланцюг делегування повноважень. У цій схемі все залежить від виборця, що передає суверенний авторитет представнику як діючому агенту. У свою чергу, представник, виступаючий як основний діяч, може передавати свій авторитет іншій особі, діючій як його агент. І так далі. У парламентських й президентських демократіях ланцюг делегування має певні відмінності. У парламентських демократіях виборці передають свій авторитет представникам в парламенті. Останні передають свій авторитет прем'єр-міністру й урядовому кабінету, котрі потім передають його міністрам. Останні передають повноваження державним службовцям. Навпаки, в президентських демократіях виборці свій авторитет передають президенту і парламенту. Президент передає повноваження секретарю як голові адміністрації президента. Секретар передає повноваження державним службовцям. Одночасно парламент може (хоча не завжди) передавати свої авторитетні повноваження секретарю внаслідок прийняття участі в його призначенні тощо.

Зазначена проблематика повною мірою (в межах "четвертої хвилі" досліджень) знайшла застосування у трихотомічному підході до виокремлення різновидів республіканізму Р. Еллі. Дослідник запропонував цілісний механізм конституційного (на основі конституційних регламентацій) виокремлення президенталізму, парламентаризму та напівпрезиденталізму. Зокрема, напівпрезидентський тип республіки – конституційна модель, якій притаманна посада всенародно обраного на фіксований термін президента, а також прем'єр-міністра та кабінету, котрі колективно відповідальні перед парламентом. Президентський тип республіки – конституційна модель, де існує посада всенародно (безпосередньо) обраного на фіксований термін президента, а члени урядового кабінету (адміністрації президента) не вважаються колективно відповідальними перед парламентом. Парламентський тип республіки – конституційна модель, у якій президент отримує повноваження на основі непрямого вибору (наприклад, у парламенті), а прем'єр-міністр і його урядовий кабінет колективно відповідальні перед парламентом [8, 2]. Наклавши на запропонований аналіз наслідки попередніх "хвиль" досліджень республіканізму, доходимо висновку, що напівпрезидентські системи (як президентські та парламентські) можуть бути різними – тому відрізняється їхня стабільність і ефективність, зокрема у ракурсі перспектив демократизації і консолідації. Наприклад, можливе виокремлення прем'єр-президентського і президент-парламентського напівпрезиденталізму (накладаючи модель М. Шугарта і Дж. Кері [28]); систем уніфікованої більшості, розділеної більшості та розділеної меншості²

² Система уніфікованої більшості – це найменш інституційно конфліктний сценарій будь-якої республіканської системи правління, коли глава держави – прибічник курсу партії, а президент та прем'єр-міністр підтримані однаковою парламентською більшістю. Система розділеної більшості – це конфліктний сценарій винятково напівпрезидентської системи республіканського правління, для якого характерно, що президент, на відміну від прем'єр-міністра, не наділений підтримкою більшості в парламенті. Система розділеної меншості – це конфліктний сценарій винятково напівпрезидентської

(накладаючи доробки А. Степана і С. Скач [29]); систем домінування президента, систем домінування прем'єр-міністра, систем переходу домінування від президента до прем'єр-міністра, систем переходу домінування від збалансованого напівпрезиденталізму до прем'єр-міністра, систем збалансованого лідерства (за методикою Р. Елгі). Це особливо очевидно у тому контексті, що формальні/конституційні системи не обов'язково репрезентовані ідентичним чином у випадку фактичних/політичних систем. У цьому ракурсі ми розуміємо, що "четверта хвиля" досліджень республіканізму передбачає його окреслення щонайменше у двох вимірах – ідеальному та реальному. При цьому кореляція "формального" та "фактичного" по-різному впливає на перспективи демократизації. Зокрема, в межах підходу сьогодні продемонстровано, що найменш ефективною системою правління є напівпрезидентський республіканізм, зокрема його стабілізаційний сценарій (відбувається врівноваження всіх veto-акторів).

Підсумовуючи, варто зазначити, що проблематика республіканських форм правління ось уже понад двадцять років (після краху соціалістичних систем) активно обговорюється в академічних колах різних політологічних шкіл. Це означає, що заявлена проблема є особливо актуальною, адже вона значною мірою дотична до перспектив того, наскільки демократичними можуть бути ті чи інші аналізовані кейси, а також й стосовно того, наскільки цьому сприяють чи заважають діючи політичні (соціальні загалом) інститути тощо. Примітно, що в ракурсі сходження від "першої хвилі" досліджень республіканізму до його теперішнього стану ("четвертої хвилі") відбувається поступова диференціація теоретико-методологічних постулатів "республіканізму" як такого. Унаслідок цього аналізується все більший масив якісних і кількісних емпіричних даних. У результаті вже сьогодні стереотипізовано заміну дихотомічного трактування республіканізму на трихотомічне. Це означає, що неодмінними категоріями політології повинні бути президенталізм, парламентаризм і напівпрезиденталізм, а також різноманітні їхні сценарії [1].

Список використаних джерел

1. *Зазнаев О.* Классификации президентской, парламентской и полупрезидентской систем / Олег Зазнаев // Динамика политических систем и международных отношений / науч. ред. М. Х. Фарукшин; редкол.: Я. Я. Гришин и др. – Казань : Казан. гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина, 2006. – Вып. 1. – С. 186–210.
2. *Литвин В.* Подвійна виконавча влада : теорія та практика європейського півпрезиденталізму / Віталій Литвин // Освіта регіону : політологія, психологія, комунікації. – 2009. – №3. – С. 25–33.
3. *Ackerman B.* The new separation of powers / Bruce Ackerman // Harvard Law Review. – 2000. – Vol. 113. – No. 3. – P. 634–729.
4. *Bagehot W.* The English Constitution / Walter Bagehot. – London : C. A. Watts and Co. Ltd., 1964. – 359 p.

системи республіканського правління, для якого властиво, що ні президент, ні прем'єр-міністр (й ніхто у цьому відношенні), не має підтримки законодавчої більшості. З теоретико-методологічного погляду цей сценарій можливий частково і в президентських (розділена система), і в парламентських республіках (система меншості).

5. *Cheibub J.A.* Democratic institutions and regime survival : Parliamentary and presidential democracies reconsidered / José Antonio Cheibub, Fernando Limongi // *Annual Review of Political Science.* – 2002. – Vol. 5. – P. 151–179.
6. *Eaton K.* Parliamentarism versus presidentialism in the policy arena / Kent Eaton // *Comparative Politics.* – 2002. – Vol. 32. – No. 3. – P. 355–376.
7. *Elgie R.* From Linz to Tsebelis: three waves of presidential/parliamentary studies? / Robert Elgie // *Democratization.* – 2005. – Vol. 12. – No. 1. – P. 106–122.
8. *Elgie R.* The classification of democratic regime types : conceptual ambiguity and contestable assumptions / Robert Elgie // *European Journal of Political Research.* – 1998. – Vol. 33. – P. 219–238.
9. *Haggard S.* Introduction. Political institutions and the determinants of public policy / Stephan Haggard, Mathew D. McCubbins // *Parliaments, and Policy ; ed. by Stephan Haggard and Mathew D. Mccubbins.* – Cambridge : Cambridge University Press, 2001. – P. 1–20.
10. *Horowitz D.* Comparing democratic systems / Donald L. Horowitz // *Journal of Democracy.* – 1990. – Vol. 1. – No. 4. – P. 73–79.
11. *Laski H.* The parliamentary and presidential systems / Harold J. Laski // *Public Administration Review.* – 1944. – Vol. 4. – No. 4. – P. 347–359.
12. *Lijphart A.* Constitutional design for divided societies / Arend Lijphart // *Journal of Democracy.* – 2004. – Vol. 15. – No. 2. – P. 96–109.
13. *Lijphart A.* Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries / Arend Lijphart. – New Haven : Yale University Press, 1999. – 351 p.
14. *Lijphart A.* Presidentialism and majoritarian democracy : theoretical observations / Arend Lijphart // *Linz J. The Failure of Presidential Democracy / Juan J. Linz, Arturo Valenzuela.* – Baltimore : The Johns Hopkins University Press, 1994. – P. 91–105.
15. *Lijphart A.* The virtues of Parliamentarism : but which kind of Parliamentarism? / Arend Lijphart // *Chehabi H. Politics, Society and Democracy. Comparative Studies / H. E. Chehabi, Alfred Stepan.* – Boulder : Westview Press, 1995. – P. 363–373.
16. *Linz J.* The Failure of Presidential Democracy / Juan J. Linz, Arturo Valenzuela. – Baltimore : The Johns Hopkins University Press, 1994. – P. 3–87.
17. *Linz J.* The perils of presidentialism / Juan J. Linz // *Journal of Democracy.* – 1990. – Vol. 1. – No. 1. – P. 51–69.
18. *Linz J.* The virtues of Parliamentarism / Juan J. Linz // *Journal of Democracy.* – 1990. – Vol. 1. – No. 4. – P. 84–91.
19. *Mainwaring S.* Conclusion : presidentialism and the party system / Scott Mainwaring, Matthew S. Shugart // *Mainwaring S. Presidentialism and Democracy in Latin America / Scott Mainwaring, Matthew S. Shugart.* – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – P. 394–439.
20. *Mainwaring S.* Juan Linz, presidentialism and democracy. A critical appraisal / Scott Mainwaring, Matthew S. Shugart // *Comparative Politics.* – 1997. – Vol. 29. – No. 4. – P. 449–471.
21. *Mainwaring S.* Presidentialism in Latin America / Scott Mainwaring // *Latin American Research Review.* – 1990. – Vol. 25. – No. 1. – P. 157–179.

22. *Mainwaring S.* Presidentialism, multipartism, and democracy. The difficult combination / Scott Mainwaring // *Comparative Political Studies*. – 1993. – Vol. 26. – No. 2. – P. 198–228.
23. *Power T.* Institutional design and democratic consolidation in the third world / Timothy J. Power, Mark J. Gasiorowski // *Comparative Political Studies*. – 1997. – Vol. 30. – No. 2. – P. 123–155.
24. *Price D.* The parliamentary and presidential systems / Don K. Price // *Public Administration Review*. – 1943. – Vol. 3. – No. 4. – P. 317–334.
25. *Riggs F.* The survival of Presidentialism in America : Para-constitutional practices / Fred W. Riggs // *International Political Science Review*. – 1988. – Vol. 9. – No. 4. – P. 247–278.
26. *Sartori G.* Comparative Constitutional Engineering. An Inquiry into Structures, Incentives and Outcomes / Giovanni Sartori. – London : Macmillan, 1994. – 219 p.
27. *Shugart M.* Institutions and public policy in presidential systems / Matthew Soberg Shugart, Stephan Haggard // Haggard S. Presidents, Parliaments, and Policy / Stephan Haggard, Mathew D. McCubbins. – Cambridge : Cambridge University Press, 2001. – P. 64–104.
28. *Shugart M.* Presidents and Assemblies. Constitutional Design and Electoral Dynamics / Matthew Soberg Shugart, John M. Carey. – Cambridge : Cambridge University Press, 1992. – 316 p.
29. *Stepan A.* Constitutional frameworks and democratic consolidation. Parliamentarism versus presidentialism / Alfred Stepan, Cindy Skach // *World Politics*. – 1993. – Vol. 46. – P. 1–22.
30. *Strøm K.* Parliamentary democracy and delegation / Kaare Strøm // Strøm K. Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies / Kaare Strøm, Wolfgang C. Müller, Torbjörn Bergman. – Oxford University Press, 2006. – P. 55–108.
31. *Tsebelis G.* Decision Making in Political Systems : Veto Players in Presidentialism, Parliamentarism, Multicameralism and Multipartyism / George Tsebelis // *British Journal of Political Science*. – 1995. – Vol. 25. – No. 3. – P. 289–325.
32. *Tsebelis G.* Veto Players: How Political Institutions Work / George Tsebelis. – Princeton University Press, 2012. – 317 p.
33. *Weaver K.* Assessing the effects of institutions / Kent R. Weaver, Bert A. Rockman // Weaver K. Do Institutions Matter? Government Capabilities in the United States and Abroad / Kent R. Weaver, Bert A. Rockman. – Washington DC : The Brookings Institutions, 1993. – P. 1–41.
34. *Weaver K.* When and how do institutions matter? / Kent R. Weaver, Bert A. Rockman // Weaver K. Do Institutions Matter? Government Capabilities in the United States and Abroad / Kent R. Weaver, Bert A. Rockman. – Washington DC : The Brookings Institutions, 1993. – P. 445–461.
35. *Wilson W.* Congressional Government : A Study in American Politics / Woodrow Wilson. – Library of Alexandria, 1956. – 222 p.

Стаття надійшла до редколегії 18.04.2013

Прийнята до друку 22.05.2013

**THEORETICAL AND METHODOLOGICAL RESEARCH "WAVES" OF
REPUBLICAN GOVERNMENT: FROM BAGEHOT TO ELGIE**

Vitaliy Lytvyn

*Ivan Franko National University of Lviv
Institute of philosophy, department of political science
Universytetska st., 1, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: lytvyn.vitaliy@gmail.com*

The article is dedicated to phased analysis of republican form of government. The author singled out theoretical and methodological "waves" republican form of government; outlined attributes of republicanism in post-socialist countries; demonstrated methodological approaches for current republican forms of government understanding – dichotomous and trichotomous; outlined semi-presidentialism as particularized model of modern republicanism.

Key words: republican government, "wave", presidentialism, parliamentarism, semi-presidentialism, dichotomous approach trichotomous approach.

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ «ВОЛНЫ» ИССЛЕДОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКАНСКИХ СИСТЕМ ГОСУДАРСТВЕННОГО ПРАВЛЕНИЯ: ОТ
В. БАДЖЕХОТА ДО Р. ЭЛГИ**

Виталий Литвин

*Львовский национальный университет им. Ивана Франко,
философский факультет, кафедра политологии,
ул. Университетская, 1, 79000, Львов, Украина
e-mail: lytvyn.vitaliy@gmail.com*

Предложено поэтапное рассмотрение республиканских форм государственного правления. Выделены теоретико-методологические "волны" исследования республиканских систем государственного правления. Определены атрибуты развития республиканизма в постсоциалистических странах. Продемонстрированы методологические подходы к пониманию современных республиканских систем – дихотомические и трихотомические. Определен полупрезидентализм как отдельная модель современного республиканизма.

Ключевые слова: республика, "волна", президентализм, парламентаризм, полупрезидентализм, дихотомический подход, трихотомической подход.